

ÇATIŞMALARIN BİTMEDİĞİ ÜLKE SUDAN: ÇATIŞMANIN AKTÖRLERİ, SEBEPLERİ VE SONUÇLARI

Can UYAR

cuyar@dogus.edu.tr
0000-0003-0135-8410

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi
Received: 26.12.2024

Kabul Tarihi
Accepted: 06.01.2025

SUDAN, THE COUNTRY WHERE CONFLICTS NEVER END: ACTORS, CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE CONFLICT

ÖZ Sudan, Kuzeydoğu Afrika'da, Mısır'ın hemen güneyinde, Kızıldeniz kıyısında jeostratejik konumu yüksek bir ülkedir. Sahra Altı Afrika ile Orta Doğu'nun kavşağında konumlanması önemini artırmaktadır. Ülkede 1956 yılındaki bağımsızlıktan bu yana 15 kez askerî darbe teşebbüsü yaşanmıştır. Neredeyse kronik bir durum hâline gelen bu teşebbüsler etnik ve ideolojik çatışmalar için çok iyi bir zemin oluşturmaktadır. Sudan iç savaş, darbeler ve ekonomik istikrarsızlık bakımından 2023 yılı 15 Nisan'ında başlayan bir iç savaşla yeni bir aşamaya geçmiştir. Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in devrilmesinden sonra merkezi bir yönetimin kurulamaması, ekonomik, siyasi, sosyal problemlerin devam etmesi nedeniyle Nisan 2023 yılında çatışmalar Sudan başkenti Hartum'da başlamıştır. Ana aktörleri Sudan Silahlı Kuvvetleri ile Hızlı Destek Kuvvetleri olan çatışmalar sadece ülkeyi değil komşu ülkeleri de etkileyen bir seviyeye ulaşmıştır. Sudan'ın konumu nedeniyle ABD, Rusya ve Çin gibi küresel güçler çatışmanın dış aktörleri olarak meselede yer almaktadırlar. İç faktörler yanında dış aktörlerin de etkili olması Sudan'daki çatışmanın sonuçlanmasını zorlaştırmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyada en çok iç ve dış göçün yaşandığı ülke olan Sudan insanların sağlık ve açlık gibi problemlerle mücadele ettiği bir ülke olmaya devam etmektedir. Özellikle Sudan gibi temel kurumların ve demokrasinin zayıf olduğu ülkeler silahlı çatışmalardan çok daha fazla etkilenmekte ve mülteci akınlarına yol açmaktadır. Türkiye, ABD, Mısır gibi ülkeler yanında BM, Afrika Birliği gibi örgütlerin barışı sağlama çabaları da hâlâ bir sonuç vermemiştir. Bu makalede Sudan'daki çatışmaların aktörleri, iç ve dış dinamikleri değerlendirildikten sonra barış çabaları üzerinde durulmuştur. Bu çalışma göstermiştir ki bölgesel ve küresel güç mücadelesi, ülke içi problemlerle birleşince Sudan örneğinde olduğu gibi çatışmaları şiddetlendirmekte ve barış çabalarını da olumsuz etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Göç, Güvenlik, Dış Aktörler, İç Faktörler, Sudan, Afrika

ABSTRACT Sudan is a country with a high geostrategic position in Northeast Africa, just south of Egypt, on the Red Sea coast. The country's location at the crossroads of Sub-Saharan Africa and the Middle East increases its importance. There have been 15 military coup attempts in the country since its independence in 1956. These attempts, which have become almost chronic, provide a very good ground for ethnic and ideological conflicts. Sudan entered a new phase in terms of civil war, coups and economic instability with a civil war that began on April 15, 2023. After the overthrow of Sudanese President Omar al-Bashir, the failure to establish a central government and the continuation of economic, political and social problems led to conflicts that began in the Sudanese capital of Khartoum in April 2023. The conflicts, whose main actors are the Sudanese Armed Forces and Rapid Support Forces, have reached a level that affects not only the country but also the neighboring countries. Due to Sudan's location, global powers such as the US, Russia and China are involved in the issue as external actors of the conflict. In addition to internal factors, the influence of external actors makes it difficult to resolve the conflict in Sudan. According to United Nations data, Sudan, the country with the highest internal and external migration in the world, continues to be a country where people struggle with problems such as health and hunger. Countries with weak basic institutions and democracy, such as Sudan, are particularly affected by armed conflicts and lead to refugee flows. The efforts of organizations such as Turkey, the USA, Egypt, and the UN and the African Union to establish peace have still not yielded any results. This article evaluates the actors, internal and external dynamics of the conflicts in Sudan and focuses on the peace efforts. This study has shown that regional and global power struggles, when combined with domestic problems, exacerbate conflicts and negatively affect peace efforts, as in the case of Sudan.

Keywords: Conflict, Migration, Security, External Actors, Internal Factors, Sudan, Africa

GİRİŞ

Bu makalede Sudan örneği üzerinden “çatışma kavramı ve koşullarının” ana hatları, aktörleri, ülke içi ve dışındaki etkileri değerlendirilmektedir. Bu makalede Sudan’da Nisan 2023 başlayan iç çatışmanın ülkede yaşanan kronik bir hâle gelen askerî darbeler ile ilişki sorgulanarak neden kalıcı bir istikrarın sağlanamadığı sorusu üzerinde durulmuştur. Öncelikle iç çatışmadaki taraflar, bu çatışmaya neden katıldıkları üzerinden çatışmanın ana sebepleri incelenmiştir. Bir sonraki bölümde çatışmanın ülkenin geneli etkileri değerlendirilirken devam eden bölümde çatışmada dış aktörlerin rolü ve sonrasında barış çabaları ele alınmıştır. Sudan, Kuzeydoğu Afrika’da, Mısır’ın hemen güneyinde, Kızıldeniz kıyısında jeostratejik konumu yüksek bir ülkedir. Sahra Altı Afrika ile Orta Doğu’nun kavşağında konumlanması ülkenin önemini artırırken ülkeye büyük güçlerin müdahalesini de arttırmaktadır. Coğrafi konumu Sudan’daki krizin hem Afrika kıtasını hem de Ortadoğu’yu olumsuz manada etkilemesine sebep olmaktadır. Coğrafi konum çatışmalara dış aktörlerin de etki etmek istemesine sebep olmakta ve bu durum çatışmaların daha karmaşık bir hâl almasına sebep olmaktadır. Sudan, devletlerarası, devlet içi, devlet dışı ve tek taraflı örgütlü şiddet kategorilerinin hepsinin yaşandığı bir ülke durumundadır (UCDP, 2024).

Sudan, konumunun önemini yanı sıra çatışmaların da kronik olarak yaşandığı bir ülkedir. Tarihçiler, Sudan tarihinin, ülkenin siyasi konumunu ve toplumsal yapısını büyük ölçüde etkileyen sık çatışmalarla karakterize olduğunu belirtmektedir (Johnson, 2023). Ülkede 1956 senesinde İngiliz ve Mısır idaresinden bağımsızlık kazanıldığından bu yana 15 askerî darbe teşebbüsü yaşanmıştır (Nations, 2024). Neredeyse kronik bir durum hâline gelen bu teşebbüsler Sudan’daki çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Düzgün işleyen bir devlet otoritesinin olmaması bunların önemli sebeplerinden biriyken bu çatışmalar da demokratik bir yapının kurulmasını engellemektedir. Sudan’ın bir diğer özelliği de fonksiyonlarını yerine getiren bir devlet mekanizmasının olmamasıdır. Mansfield ve Snyder’in de belirttiği gibi (2005) eksik demokratikleşme devletlerarası savaşın artmasının bir nedenidir. Bu durum aynı zamanda Sudan gibi ülkelerde devlet içi çatışmaların artmasına da sebep olmaktadır.

Sudan iç savaş, darbeler ve ekonomik istikrarsızlık bakımından 2023 yılı 15 Nisan’ında başlayan bir iç savaşla yeni bir aşamaya geçti. Çatışmalar Sudan Silahlı Kuvvetleri ile Hızlı Destek Kuvvetleri arasında başkent Hartum’da başladı. Olaylar Hartum’da bu çapta yaşanan ilk büyük çatışma olarak ülkenin tarihine geçti. Ordu içerisindeki iki grup arasında başlayan bu çatışmalar ülkeye hızlı bir şekilde sirayet etti (UNCHR, 2024). Çatışmaların doğurduğu güvenlik krizi, yağma, temel ihtiyaçların tedarikindeki problemler nedeniyle milyonlarca insan ülke içi ve ülke dışına olmak üzere yer değiştirmeye başladı. Çatışmanın önemli bir sonucu olan bu yerinden edilmeler sadece ülke değil, bölgeyi de önemli derecede etkileyen bir insani krize sebep olmaya devam etmektedir. Çatışmaların tarafları arasında bu iki aktöre ek olarak çoğunlukla Soğuk Savaş sonrası görülen yardımcı askerî birimler, yerel diktatörler, suç çeteleri, polis güçleri, paralı askerî birimler gibi grup ya da oluşumlardır (Kaldor, 2006:38). Sudan da bu aktörlerin yer aldığı bir çatışma örneği olarak bunlar arasına girmiştir.

Kriz çağı ya da göç çağı olarak da anılan günümüzde çatışma ve göçün en dehşetli şekilde yaşandığı yerlerden biri Sudan’dır. Soğuk Savaş sonrası devlet içi çatışmaların artarak hız kazandığı görülmektedir (Hampson, Crocker, & Aall, 2007:38). Sudan’daki çatışmalar da bunlardan biri olarak listeye girmiştir. Çatışma ve göç arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Silahlı çatışmalar sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal yapıda çatışmanın şiddetine bağlı olarak aksaklıklara hatta bunların sona ermesine neden olur. Doğal olarak

güvensizlik içinde olan insanların ilk yaptıkları şeylerden biri de göç etmektir (Balcı & Göcen, 2018:588). Daha güvenli bir yere gitmek ilk aşamada bunu sağlamak için çaba harcamaktadırlar. Bu yüzden çatışma ve göç arasındaki korelasyon sıkı bir şekilde kendini göstermektedir (Castles & Miller, 2009) (Solimano, 2010). İnsan güvenliği, sivil haklar ve temel ihtiyaçlar arasında doğrudan bir bağlantı bilinilmektedir. Sudan'da meydana gelen çatışma, uluslararası hukuka göre bir çatışma olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırma, 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesi'nin Ortak Madde 3'ü gibi savaşa katılan bir tarafın kontrolü altındaki bireylere, siviller ve esir alınan veya yaralanan savaşçılar dahil, asgari tedavi standartlarını belirleyen çerçevelere dayanmaktadır.

Çatışma ve göç birbirini şiddetlendiren iki durumdur. Çatışmalar hâlihazırdaki siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel var olan bütün yapıları tahrip ederken en büyük çıktılardan biri göç olarak karşımıza çıkmaktadır (Altıntop & Yiğit Uyar, 2023:6). Göç de ister iç ister dış göç olsun ülkeyi ve bölgeyi çok hızlı bir şekilde genellikle olumsuz şekilde etkilemektedir ve istikrarsızlaştırmaktadır. Dünyanın yerlerinden edilen insan sayısı bakımından en büyük rakamlara sahip olan Sudan çatışma ve göç arasındaki korelasyona iyi bir örnek oluşturmaktadır. Hem iç hem de dış göçler yoğun bir şekilde yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir.

Öte yandan basında çatışmanın ana sebebi olarak iki askerin gösterilmesi konunun çok da anlaşılmadığını göstermektedir. Sudan'daki çatışma incelenirken iç ve dış dinamiklerin bağlantısı gözden kaçırılmaktadır. Sudan'da olduğu gibi bir çatışmanın ya da iç savaşın sadece kişilere ve iç dinamiklere bağlanması yanlış bir bakış açıdır. Literatürde dış aktörlerin çatışmalarda çok etkili olduğu görülmüştür (Uyar, 2023:51). Kolonyal dönemden kalan miras, büyük güçlerin ya da bölgesel güçlerin çıkarları nedeniyle çatışmaya müdahil olması ve taraflardan birini ya da birilerini desteklemesi durumu daha çözümü zor hâle getirmektedir.

Ülkenin yönetimindeki dalgalanmaları anlamak açısından kısaca Sudan tarihindeki dönüm noktalarına bakmak gerekmektedir. Siyasi istikrarsızlıklar ile bunun getirdiği ekonomik problemler çatışma ve akabinde göçlere sebep olduğu için makalede bu perspektiften bir değerlendirme yapılmaktadır. 1956 yılında bağımsızlığını kazanan Sudan, askerî darbelerin yaşandığı bir ülke olmaktan kurtulamadı. Ülkeyi 30 yıl yöneten Ömer el-Beşir de askerî bir darbe ile iktidara gelmişti. Ömer el-Beşir'in devrilmesinden sonra Askerî Geçiş Konseyi (altı sivil, beş askerden oluşmaktadır) demokratikleşme sürecini hızlandıracağına dair sinyaller vermişti. Bu süreçte önemli tarihî dönemlerden biri de Güney Sudan'ın ayrılmasıdır. Ocak 2005 tarihinde Nairobi'de imzalanan "Comprehensive Peace Agreement" iç savaşı bitirmiş ve 2011 yılında Güney Sudan'ın referandumla bağımsızlığa giden yolu açmıştır. Ömer el-Beşir'in devrilmesinden sonra yaşanan geçiş dönemi Ömer el-Beşir'i protesto eden gruplardan oluşan sivil (Özgürlük ve Değişim Güçleri) ve askerler arasındaki problemler nedeniyle bir askerî darbe ile son bulmuştur.

25 Ekim 2021'de Sudan Ordusu, General Abdulfettah el-Burhan liderliğinde Başbakan Abdullah Hamduk dahil olmak üzere hükümet üyelerini tutuklamıştır. Bu darbe Sudan'da başarıya ulaşan altıncı darbedir. Özgürlük ve Değişim Güçleri-Merkez Konseyi ve askerî rejim arasında imzalanan Çerçeve Anlaşmaya göre iki yıllık geçiş sürecinden sonra seçimlerin yapılması planmaktaydı. Konsey'in sivil kanadı Özgürlük ve Değişim Güçleri, siyasi kanadını ise Egemenlik Konseyi oluşturmaktaydı. General Abdulfettah el-Burhan konseyin başına, yardımcılığına da Hızlı Destek Kuvvetleri Komutanı Muhammed Hamdan Dagalu getirildi. Ancak El-Burhan'ın Hızlı Destek Kuvvetlerini tasfiye çabaları Dagalu'nun da harekete geçmesine sebep olmuştur. Aralık 2022 tarihinde sivillerin oluşturduğu "çerçeve anlaşma"da el-Burhan'ın orduyu tek çatı altında toplama girişimi de vardı. Bunun üzerine 13 Nisan 2023'te Dagalu Hızlı Destek Kuvvetlerini harekete geçirerek kritik yerleri ele geçirmeye başlamıştır. Sudan merkez ordusu da bunun üzerine bu noktalara hava

saldırılarında bulunmuştur. Uzun yıllar stabil olmayan bir bölge olması da Sudan'ın şu andaki problemleri durumunun açıklamasında önemli bir veridir. Bir bölgenin uzun süre stabil olmaması sivil hakların, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel düzenin tam olarak oturmamasına sebep olmaktadır (Kingsbury, McKay, Hunt, McGillivray, & Clarke, 2008). Böyle durumlar çatışma ve beraberinde göçü de getirmektedir ki teritoryal çatışmaların çoğunda bu durum görülmektedir. Ayrıca komşu ülkelerdeki problemler ve bunlarla ilişkiler de Sudan örneğindeki gibi çatışmayı daha doğrusu tarafları arasındaki gerilimi keskinleştirmektedir.

Bu gelişmeler ışığında bu makalede incelendiği gibi Sudan dünyanın en büyük açık hava hapisanesi olmaya devam etmektedir. Kalma topluluğun lideri, sakinlerin Hızlı Destek Kuvvetlerinin saldırıları korkusuyla kampı terk etmekle kampta kalmak noktasında şunları söylemektedir: “Burada sıkıştık ve açlıktan öleceğiz.” Mülteciler genellikle UNHCR ve diğer insani yardım STK'ları tarafından kendilerine sağlanan sağlık hizmetleri, ücretsiz eğitim ve günlük yaşamın basit ihtiyaçları nedeniyle nispeten iyi durumda olarak algılanmaktadır. Ancak Sudan'da görüldüğü gibi durum bunun tam tersi bir noktada gelişmektedir.

SUDAN'DA TARAFLAR: KİMLER VE NEDEN SAVAŞIYORLAR?

Sudan Silahlı Kuvvetleri (ülkenin ordu, hava kuvvetleri ve donanmayı içeren resmi ordusu) ve Hızlı Destek Kuvvetleri (Ömer el-Beşir rejimi tarafından oluşturulan bölgesel bir paramiliter grup) arasındaki çatışmalar Nisan 2023'ten beri devam etmektedir. Yurt içinde, 2021 darbesinde iktidardan indirilen eski Başbakan Abdullah Hamdok liderliğindeki Sudan sivil gruplarından oluşan bir koalisyon, Sudan Silahlı Kuvvetleri ve Hızlı Destek Kuvvetleri güvenilir bir alternatif olarak ortaya çıktı. Bu iki yapı eskiden müttefikti ancak Ekim 2021'de sivil reform hükümetini devirdikten sonra bu durum değişmiştir. Hızlı Destek Kuvvetleri Komutanı Muhammed Dagalo (diğer adıyla Hemedti) kendini Sudan'ın haklı diktatörü olarak görürken, Sudan Silahlı Kuvvetleri generalleri kendilerinin hükümetin gerçek sahiplerini iddia etmektedirler. Sudanlıların büyük çoğunluğunun iki ismi de ülkenin başında istemediği belirtilmelidir (Operation Broke Silence, 2024).

Üst düzey Hızlı Destek Kuvvetleri komutanları ve savaşçıların çoğu Batı Darfur bölgesindeki Arap kabilelerinden gelmektedir. Birçok Hızlı Destek Kuvvetleri savaşçısı son derece ırkçı, Arap üstünlükçü bir ideolojiye bağlıdır. Buna göre Darfur'un tarihi Afrika kabile gruplarının bölgeden temizlenmesi gerektiğini ve diğer tüm Sudanlı Arapların statü olarak daha aşağıda olduğunu belirtilmektedir. Üst düzey ordu subayları çoğunlukla Nil Vadisi Arapları ve ülkedeki en seçkin ve ayrıcalıklı etnik grupları temsil etmektedir. Hızlı Destek Kuvvetlerinin aksine ordu, ülkenin çoğu yerinden askerleri olan oldukça çeşitli bir güçtür. İki güç odağındaki bu etnik bölünme çatışmanın önemli temellerinden biri oldu. Son dönemde etnik gerginliklerin daha da artması, kuraklık, çölleşme ve yoksulluk gibi sorunların artması, binlerce kişinin ölümüne ve büyük bir yıkıma yol açması nedeniyle Darfur'un batı bölgesi ilgi odağı hâline gelmiştir. Etnik çatışmaların yaşandığı bölgelerde kuraklık, yoksulluk, çölleşme gibi çevresel ve ekonomik olumsuzluklar da varsa durum daha kötü bir hâle gelmektedir (Sapre & Singh, 2024:43). Etnik ve irki çatışmalar teritoryal çatışmaların kısa vadede çözülmesinin önünü kesmektedir. Sudan da bu örneklerden olma yönünde ilerlemektedir.

Sudan'daki çatışmanın ana aktörlerinden biri olan, 2013 yılında kurulan Hızlı Destek Kuvvetleri, Sudan hükümetinin 2000'li yıllarda özellikle Darfur bölgesinde çıkan silahlı isyanı bastırmak için kullandığı kötü şöhrete sahip Cancavid milislerinin evrilmesiyle oluşmuş bir yapıdır (Winsor, vd., 2023). 2023'te Cancavid milislerinin köyleri yakması yaklaşık 2 milyon insanın yerlerini kaybetmesine sebep oldu (Johnson, 2023). Bu, Sudan'da yakın zamanda yaşanan olaylardan sadece bir tanesidir. Hızlı Destek Kuvvetlerinin bu yönde

kötü bir şöhreti olması da görüşmeleri etkileyen bir problem olarak durmaktadır. Sudan güçleri ve Cancavid, Darfur'da savaş suçları işlemekle suçlandı. Sonuç olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesi Sudan'ın eski diktatör yöneticisi Ömer el-Beşir'i soykırımla suçlamıştır. Bu olaylar yaşanırken askerî taraflar ve sivillerin ülkeyi demokratik yapıya kavuşturma istekleri yerini bir iç savaşa bıraktı. Siviller bu süreçte devre dışı kaldı. Askerî kanadın iki gücü arasındaki mücadele Sudan'ın yeni bir çatışma bölgesine dönüştürdü. Sudan bu zamana kadar çatışmaların yaşandığı bir ülke olmasına rağmen Hartum bu son çatışmada olduğu gibi bir çatışmanın yaşandığı bir bölge olmamıştı. Nisan 2023'te başlayan çatışmanın Sudan'daki diğer çatışmalardan farkı budur.

Yaşanan olaylarda istihbarat birimleri, polis kuvvetleri ve yerel milisler de çatışmada taraf tuttu. Hızlı Destek Kuvvetleri ayrıca Sahel'in dört bir yanından paralı askerler kiraladı, ayrıca Sudan'ın önceki çatışmalarından bazı isyancı grupları da çatışmaya katıldı (Operation Broke Silence, 2024). Çatışma ülke içi ve dışından çok fazla aktörün katılımı nedeniyle daha karmaşık bir hâl aldı.

Hızlı Destek Kuvvetleri özellikle Hartum'daki önemli noktalara ve Sudan'ın bazı bölgelerine saldırdı. Saldırıların hepsi de bu ulusun egemenliğini savunma ve devrim mücadelesi sırasında adalet için savaşma iddiasıyla gerçekleşmiştir (Al Jazeera, 2023). Batı Sudan, Hartum dahil olmak üzere Sudan diğer önemli bölgeleri Hızlı Destek Kuvvetleri kontrolü altında hayata devam ediyorlar. Ülkenin kuzeyi, doğusu ve Orta Sudan'ın bazı kısımlarını ise Sudan Silahlı Kuvvetleri kontrol etmektedir. Hızlı Destek Kuvvetleri daha ülkenin güney-orta ve güneydoğu kısımlarında toprak elde etmeye çalıştı ancak kayıplar da yaşadı.

ÇATIŞMANIN SEBEPLERİ VE SUDAN'A ETKİLERİ

Bu bölümde çatışmanın sebepleri ve sonuçları birlikte değerlendirilmektedir. Sudan sadece askerî değil ekonomik, siyasi, kültürel, etnik faktörlerin çatışmanın ana unsurları olduğu en net örneklerden biridir. Ülkedeki en önemli problemlerden biri yolsuzluk ve insan kayırmaya bağlı adaletsizliktir. Bunun yanında halkta demokratik süreci tamamlama çabaları olsa da bunlar günümüze kadar sonuca ulaşmadı. Yıllar boyunca yaşanan savaşlar ve çatışmalar Sudan'ın zenginliğinin büyük bir bölümünü tüketti, çünkü bu doğal kaynaklardan elde edilen gelirin iyi şekilde kullanılmasını ve Sudan ekonomisinde kamu yatırımlarına dönüştürülmesini, insan ve sosyal sermayenin geliştirilmesini, altyapının yapılandırılmasını, zenginlik oluşturulmasını ve büyük ölçekte yeni iş fırsatları yaratılmasını engelledi.

Yaklaşık 26 milyon Sudanlı (ülkenin yarısı) yüksek düzeyde akut gıda güvensizliğiyle karşı karşıya kalmıştır (World Food Programme, 2024). 14 bölgede kıtlık uyarısı yayınlandı ve 750.000'den fazla Sudanlı hâlihazırda kıtlık koşullarında hayatta kalmaya çalışmaktadır. Ülkenin farklı bölgelerinden elde edilen hasat verileri ve bilgiler, gıda kıtlığının muhtemelen Darfur, Kordofan ve Nil boyunca çatışmalardan etkilenen bölgelerde daha kötü olacağını göstermektedir (Gaasbeek, 2024:3). Özellikle Darfur, Hartum, Gezira ve Kordofan gibi bölgelerdeki çocuklar ve kadınlar, devam eden büyük çaplı çatışmaların yükünü çekmekte, yaygın insan hakları ihlalleri ve kaynak tahribatıyla karşı karşıya kalmaktadır (Mohamed & Homeida, 2024:1).

Askerî hükümet içerisinde iki karşıt hizbin çatışması Sudan'ı hızlı bir şekilde dünyanın en yüksek göç rakamlarına ulaşan bölgelerden birine dönüştürdü. Milyonlarca insan yerinden oldu, insan hakları ihlalleri yaşandı. Sudan, 2023 ve 2024 yılı boyunca, küresel olarak kaydedilen en yüksek sayıda ülke içinde yerinden edilen ve mülteci ile bölgedeki en zorlu çatışmaya tanık oldu (Center for Disaster Philanthropy, 2023).

Çatışmalarda insanlar hakları bilhassa siyasi haklar doğrudan etkilenmektedir. Ancak sağlık sistemleri, altyapı, işe gibi noktalarda problem yaşanması insanların temel ihtiyaçlarına ulaşamamalarına sebep olmaktadır. Bu sosyal ve kültürel hakların olumsuz etkilenmesini de beraberinde getirmektedir. 10.540.215 kişi Sudan'da ülke içinde başka yerlerde yaşamaktadır (United Nations). 2023 yılında ülke içindeki çatışmanın şiddetlendiği dönemde mülteciler ve sığınmacıların sayısında hızlı bir artış olmuştur. Buradaki rakamlar bile çatışma ve göç arasındaki doğrudan ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Olumsuz sosyoekonomik ve çevresel koşulların çatışma eğilimiyle doğrudan ilişkili olduğu gerçeği Sudan'da açıkça görülmektedir.

Çatışmaların son bulması ve sürecin uzamasıyla durum Sudan halkı için daha da kötüye gitmektedir. Aşırı şiddet başkent Hartum'u yerle bir etmiştir. Sayısız kasaba ve köy yok edilmektedir, birçok çiftçi çalışmamaktadır. Ekonomik sistem dağılmış durumda ve temel ihtiyaç mallarının fiyatları dramatik bir şekilde yükselmiştir. Eğitim sistemi de çatışmadan tabii ki zarar görmüştür; çoğu okul kapanmıştır. Sudan'da çatışmalardan en çok etkilenenler çocuklar olmuştur. Dünyadaki çocukların üçte ikisinden fazlasının çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşadığına dair kanıtlar vardır (Yigzaw & Abitew, 2019). Sudan'daki çocuklar da bunlar içinde yer alıyor. Bu tür bir çatışmadan etkilenen çocuklar sosyal korumalardan yoksundur ve ihmal, istismar, şiddet, çocuk işçiliği ve insan ticareti riskleri artmaktadır (Bendavid, ve diğerleri, 2021). Sudan, çocukların yerlerinden edilmesinde dünyada en yüksek sıralarda yer alıyor (Save the Children, 2023). Nisan 2023'te başlayan devam eden savaştan önce Sudan'ın Hartum kenti, şiddetli akut yetersiz beslenmeden mustarip yaklaşık 730.000 Sudanlı çocuğa birincil tedavi merkezi görevi gören bir düzineden fazla çocuk hastanesine ev sahipliği yapmaktadır (UNOCHA, 2024).

Sudan'da farklı etnik grupların yer alması Sudan'ın önemli özelliklerinden biridir. (Taşkın, 2018, s. 178). Etnik kaynaklı çatışmalar bitmesi en zor çatışmalar olarak görülmektedir. Sudan'daki çatışmanın önemli boyutlarından biri olan etnik yapının çeşitliliği de bu çatışmada etkili olmasıdır. Bu durum çatışmanın bitmesinin önünde en önemli engellerden biri olarak durmaktadır. Hızlı Destek Kuvvetleri etnik Afrika azınlıklarını yok etmek için hedef almaktadır ve Sudan Silahlı Kuvvetleri ülkenin geniş kesimlerine yardım erişimini engellemektedir. Her iki taraf da büyük ölçekte savaş suçları işlemektedir (Operation Broke Silence, 2024). Aynı şekilde, bu durum, milyonlarca insanın onlarca yıldır vahşete ve insan hakları ihlallerine maruz kaldığı Darfur ve Sudan'ın diğer bölgelerindeki iç savaşı yeniden alevlendirme tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Çatışmalar devam ederse gıda kıtlığı devam edecek ve göçler artacaktır. Çatışmaların en büyük olumsuz sonuçlarından biri Sudan'da da görüldüğü üzere temel ihtiyaçlara ulaşamamasıdır. Yaklaşık 11 milyon insan evlerini veya Sudan'ı tamamen terk etmek zorunda kalmıştır. Sudan'ın sağlık sisteminin %70'inden fazlası çöktü ve önlenemez hastalık salgınları yaygınlaşmaktadır. Okul çağındaki 19 milyondan fazla çocuğun artık katılabileceği bir sınıfı kalmadı. Aşırı şiddete, engelliliğe, açlığa, yetersiz beslenmeye, temel insani ihtiyaçların reddedilmesine ve sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanmasına katlanmaktadırlar.

Irkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulüm göreceği korkusu taşıyan ve ülkelerinden koruma alamayan veya almak istemeyen kişiler mülteci olarak değerlendirilebilir. Sudan'da devam eden şiddet nedeniyle gerçek ölüm sayısını kimse bilmiyor, ancak mevcut verilere dayanan muhafazakâr bir tahmin, 75.000'den fazla insanın şiddet ve açlıktan öldüğünü göstermektedir. Çatışmanın kendisinin yanında tarafların da bölgeye yapılan yardımları, işeyi engellemesi de önemli bir problem oluşturmaktadır. Sudan'da insani yardıma muhtaç insan sayısı 25 milyona

yaklaşmıştır ki bu çok büyük bir rakamdır. Bunların 14 milyona yakınına da çocuklar oluşturmaktadır. 4 milyon insan evini terk ederken bunların 700 bini komşu ülkelere gitmiştir. 3 binden fazla insan da hayatını kaybetmiştir. Sudan belirtilen rakamlar mültecilerin çok büyük sayıda olduğunu gösteriyor. İnsan güvenliği yaklaşımı, barışı ve sürdürülebilir kalkınmayı tehlikeye atan, insanların yaşamlarını, geçim kaynaklarını ve onurlarını tehdit eden kritik ve yaygın tehditlere karşı mücadelede temel bir araçtır (Hasegawa, 2007). Ancak rakamlar ve var olan durum Sudan'da bir insan güvenliği olmadığını göstermektedir.

Sudan topraklarında devam eden çatışma, ülke sınırlarını aşan ve komşu ülkeleri de etkileyen bir yerinden edilme krizine yol açmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Sudan ve sınır bölgelerinde giderek büyüyen mülteci krizinin ele alınmasında küresel topluma acilen daha fazla destek ve dayanışma çağrısında bulunmaktadır (Reuters, More than 1 million people displaced by Sudan crisis, UN refugee agency says, 2023). 10.563.567 kişi zorla yerlerinden edilmiş, Sudan içinde de 8.112.654 kişi yine yerinden edilmiş bir durumda sadece beklemektedir (UNHCR, 2024). BM'nin verilerine göre toplamda 20 milyonu bulan Sudanlı yerlerinden edildi. Sudan'daki çatışmanın 2023 Nisan ortasında başlamasından bu yana, hâlihazırda iç göç etmiş kişiler ve Sudan'da güvenlik arayan diğer ülkelere gelen mülteciler de dahil olmak üzere çok sayıda sivil kaçmak zorunda kaldı. Yüz binlerce kişi komşu ülkelere kaçtı veya olumsuz koşullar altında ülkelerine döndü. Özellikle Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Mısır, Etiyopya, Libya, Güney Sudan ve Uganda'ya yoğun bir göç yaşandı ve yaşanmaya devam ediyor. Sudan'a komşu bölgeler - Çad, Mısır, Etiyopya, Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti (CAR), Sudan'dan kaçan mülteci nüfusunun çoğuna ev sahipliği yaptıkları ve iç yerinden edilme zorluklarıyla boğuştukları için mültecilerin yarattığı ikilemi ele almıştır. Bölgesel istikrarsızlık nedeniyle yerinden edilme krizi özellikle endişe verici hâle geliyor. Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Eritre, Etiyopya, Libya ve Güney Sudan gibi istikrarsız ülkelerle sınır paylaşılmaktadır. İnsanların yerinden edilmesi pek de istikrarlı olmayan bölgeyi daha da istikrarsız bir hâle getirmektedir.

Başkent Hartum harabeye dönmüş hâldedir. Sayısız başka kasaba ve köy yerle bir edilmiştir. Kıtık tüm eyaletleri ağır şekilde etkilerken günde en az 100 insan ölmektedir. Artık uzaydan belgelenen o kadar büyük olan geçici mezarlıklarda cesetler birikmeye devam etmektedir (Reuters, Sudan cemeteries swell with fresh graves as hunger and disease spread, 2024). Sudan'daki gerçek ölüm sayısını kimse tarafından bilinmemekte, ancak bu yılın başlarında yapılan bazı tahminler, 150.000 can kaybını çoktan aşmıştır.

Sudanlı gazeteci Youseif Basher, savaşın ilk gününden itibaren devletin tamamen ortadan kalkmasının, iki tarafın çok miktarda askerî teçhizata sahip olması ve savaşı durdurmaya isteksiz görünmesi nedeniyle, yorucu ve uzun sürmesi muhtemel bir çatışmanın insan maliyetini daha da kötüleştirdiğini savunmaktadır. Basher, savaşın kentsel alanlarda milyonlarca insanın işini kaybetmesine yol açacağını öngörmekte ve on binlercesinin güvenli şehirlere kaçtığını belirtmektedir (Basher, Al-Sharif, & Cafiero, 2023).

DIŞ AKTÖRLERİN ÇATIŞMADAKİ POZİSYONLARI VE NEDENLERİ

İç problemlerin, yapısal olumsuzlukların etkisi bir yana Sudan'da önemli dış faktörlerin etkisinin olumsuz sonuçları dikkate alınmalıdır. Sudan'ın jeostratejik olarak önemi tartışılmaz bir gerçek olarak masada durmaktadır. Sudan'daki çatışma bir noktada vekalet savaşıdır (Çınar & Özer, 2023:174). Hem bölgesel hem de küresel güçlerin bölgede nüfuz sağlama çabalarının bir yansıması görülmektedir. Ülke içinde farklı güç odaklarının mücadelesi ve bunlara verilen destekler de durumu değiştirmektedir. Bu güç odaklarının

karıştığı kaçakçılık özellikle maden ve silah kaçakçılığı ülkedeki dengeleri bozmaktadır. Zaten var olan problemleri daha kötü hâle getiren bu durum halkta da olumsuz yansımaları sebep olmaktadır. Endüstriyel kuzey de açlığa bağlı şiddetten korkmaktadır. Çünkü bu şiddet terörizm ile onu kendi vatanlarında bulabilir. Ya da Sudan’da olduğu kendi altın ve petrol başta olmak üzere ticaretlerini sekteye uğratabilir. Bu nedenle çatışmalar, göçler ve uluslararası sistem bağlantılıdır. Dış aktörlerin etkisi farklı oranlarda değişse de özellikle Sudan’da olduğu gibi etkili olabilmektedir.

Sudan’ın kolonyal geçmişi, onun devam eden izleri ve bağları ülkedeki problemlerin önemli sebeplerinden biri olarak etkisini göstermeye devam etmektedir. Kolonyal geçmiş bir noktada ülke üzerinde çıkarları olan güçlerin de Sudan’a karşı politikalarının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Bu dış etkiler bir yana ülke içinde etnik problemler, kurumsallaşmadaki bozukluklar, ekonomi politikalarında adaletsizliğin sosyal anlamda önemli olumsuz geri dönüşleri olmaktadır. Bunun çıktılarında en önemlisi de tabii ki göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sudan’dan komşu ülkelere ve ülke içinde olmak üzere milyonlara varan insan göç etmektedir. Sudan için bu durum âdeta kronik bir hâle dönüşmüştür. Sudan’daki içsel bir anlamda da dışsal istikrarsızlık ve çatışma sebeplerinden biri kolonyal dönemin izleridir (Çınar & Özer, 2023:174). Öyle ki kolonyal dönemin izleri ülkedeki kurumsallaşma ve devlet mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde oluşturulmasını engellemiştir. İngiliz kolonyal yönetimi kendi yönetimleri sürecince kendilerine bağlı bir elit yetiştirmişlerdir.

İnsani zorluklar hâlihazırda ülkeleri keşfedilmemiş sulara sürüklerken, potansiyel taşma çatışmaları ve dış müdahaleler konusundaki endişeler durumu daha da kötüleştirmektedir: Rus paralı askerleri tarafından desteklendiği bildirilen Libya general Halife Hafter, yakın zamanda Sudan sınırları içindeki Hızlı Destek Güçleri’ni desteklemek için askerî kaynak sağladı. Bu durum, Mısır’ın Sudan’daki orduyla olan güçlü bağları nedeniyle Mısır ile var olan gerginliği daha da arttırmaktadır. Kaynakların tükendiği oldukça karmaşık bir durumda; Orta Afrika Cumhuriyeti gibi savunmasız topluluklar, iç çatışmaları nedeniyle böylesine büyük bir mülteci akınıyla yeterince başa çıkamadıkları için dışarıdan yardım talep etmektedir.

Sudan’ın sınırları içinde belirgin bir jeostratejik konuma sahip olduğu, geniş verimli toprakları ve Nil Nehri ile donatılmış olduğu düşünüldüğünde, onlarca yıldır zenginliği için sömürgeci güçlerin dikkatini çekmektedir. Özellikle enerji ve daha spesifik olarak petrol ve gaz olmak üzere birçok hayati kaynağını kontrol etmek için ve bu açıktır. Her zaman rekabet etmeyi ve Sudan’ın stratejik bileşenleri üzerinde hegemonyasını empoze eden ve toprakları önemli zenginlik ve kaynakları barındıran sömürgeci güçler arasındaki bu durum şimdilerde büyük güçler arasında devam etmektedir. Ulusal ve uluslararası güvenliğin temeli hâline gelen enerji faktörünün ne kadar ciddi olduğu düşünüldüğünde Sudan gibi doğal kaynak bakımından zengin ülkelerin önemli bir pozisyonu olduğu görülmektedir.

Sudan’daki kaynaklar üzerinde uluslararası aktörler arasındaki rekabet ne kadar büyükse, terörizm, organize suç grupları ve deniz korsanlığı gibi devlet dışı aktörlerin enerji sektörünün altyapı zincirine yönelik tehditleri de o kadar şiddetlidir.

Sudan’ın güvenliğine yönelik tehdit ve risklerin yüzdesi, özellikle Gazprom ve Çin Ulusal Şirketi’nin büyük güçlerle bağlantılı diğer küresel şirketlerle rekabet edip çatışarak enerji alanında faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin artan varlığıyla iki katına çıkmıştır (Belmadi & Kadri, 2024:121). Çin ile Sudan arasında stratejik bir ortaklığın varlığını tartışmak, doğal olarak isteklerden ve siyasi boyutlardan yoksun değildir. Çin, Sudan’daki petrol yatırımının yaklaşık %75’ine sahiptir (Sudan Tribune, 2024). Amerika geçmişten beri petrol merkezlerinde monopol oluşturmak istediği (Balci & Büyükdağ, American Middle East Oil Policies

Until the 1979 Crisis, 2018:96) için Çin ile Sudan'da da kaçınılmaz olarak enerji konusunda karşı karşıya gelmektedir.

Sömürgelerden üçüncü bağımsızlık dalgasında kurtularak ulusal devletlerini kuran ya da Soğuk Savaş sonrası kurulan devletlerde ortaya çıkmış çatışmalarda “kiralık ordular” (corporate warriors) sahada daha çok görülür olmuştur (Singer, 2007). Wagner ile RSF'nin 2022 yılında Sudan'dan Rusya'ya altın kaçırmak için şiddet içeren ve yasadışı yöntemler kullanmak amacıyla birlikte çalıştığı bildirilmiştir (Daly, 2023). Sudan'da Hızlı Destek Kuvvetleri ilk olarak 2017 yılında Wagner güçleri tarafından eğitilmiştir. Sudan'daki çatışmanın taraflarından biri olan ve Darfur'da yapılan katliamlarda suçlu olarak RSF ve Wagner arasındaki bu ilişki Rusya'yı da dolaylı olarak çatışmada yer almasını göstermektedir (Arukwe, 2023). Özellikle Amerika ve Rusya'ya Afrika'da nüfuz elde etmek ve enerji ihtiyacı karşılamak için aktif bir rol oynamaya devam etmektedir. Ancak Çinliler kendilerini konumlandılar ve bu sayede ABD'ye karşı stratejik bir avantaj elde ettiler, bu güvenlik koşulları altında faaliyet gösterdiler ve Amerikan yönetimi tarafından beklenmeyen önemli başarılar ve kazanımlar elde ettiler. Bu, Çinli şirketler üzerinde baskıya ve bölgedeki güvenlik tehditlerinin tırmanmasına yol açtı (International Crisis Group, 2017).

Çad, Mısır ve Güney Sudan; Sudanlıların yoğun olarak göç ettikleri ülkeler arasında yer almaktadır. Göç alan bu ülkeleri iyi değerlendirmek gerekmektedir (d'Orsi, 2023). Örneğin Mısır Arap Baharı'ndan bu yana önemli problemler yaşayan, Filistin konusundan da kötü etkilenen bir ülkedir. Böyle durumlarda komşu ülkelere göç edilebilse dahi orada şartlar kaçınılmaz olarak kötü olabilmektedir. Sonuç olarak Sudan uluslararası kutuplaşmanın merkezi, diğer büyük ekonomik güçlerle çatışma ve rekabetin sahnesi hâline gelmiştir (Musso, 2011).

BARIŞ ÇABALARI

Sudan dünyanın radarına çok vakit geçtikten sonra girmiştir. Başarısız diplomatik çabalar yapıldı. Yukarıdaki rakamlardan ve durumun daha da kötüye gitmesinden dolayı da görüleceği üzere finansal yardımlar da yetersiz kalmaktadır. Sudan dışındaki mülteci kamplarında da insanlar açlıkla mücadele ediyorlar. Sudan'da çatışan taraflar arasındaki müzakereler, her iki tarafın birbirini ateşkesi ihlal etmekle suçlaması üzerine günü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çatışmalar ve göçlerde Sudan örneğinde olduğu uluslararası ve bölgesel aktörlerin işbirliği gerekmektedir. Aynı şekilde, Afrika Birliği, Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi ve Arap Birliği gibi bölgesel örgütlerin, etkilenen ülkelerle ilgili diyalog ve uyumu vurgulayarak hedeflerin uyumlu hâle getirilmesinde rol oynamaları gerektirmektedir.

Birleşmiş Milletler'in (UNAMID biçimindeki barış gücü) uluslararası müdahalesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin el-Beşir ve diğer yetkililer için insanlığa karşı suçlar ve soykırım nedeniyle tutuklama emirleri vermesiyle kriz dünya kamuoyunda ilgi görmüştür. Sudan, 2019'da ekonomik şikâyetlere dayanan bir hareketin, özgürlük, demokrasi ve adalet için organik bir talebe dönüştüğü ve el-Beşir'in 30 yıl boyunca başkanlık yaptıktan sonra sonunda görevden alınmasına yol açan tarihi bir ayaklanma yaşadı (Ferragamo & Roy, 2024). Görüldüğü üzere halkın temel ihtiyaçlara yönelik talepleri iktidarların devrilmesine Sudan'daki sebep olabilir. UNITAMS'ın (Sudan'daki BM Entegre Geçiş Yardım Misyonu) görev süresi, Sudan'da yaşanan hassas durumlara başa çıkmak için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 6 ay daha uzatıldı. Bu durumlarda Sudan'da da olduğu üzere ulusal iktidar, burada General Abdel-Fettah el-Burhan ve BM yetkilileri arasında anlaşmazlık çıkmış. BM temsilcisi Envovy Verther'in değişmesi istenmiştir (Rohit, 2023).

Mayıs 2023'te Suudi Arabistan ve ABD Ciddé'de tarafları buluşturma çabaları çatışmanın ana aktörlerinin karşılıklı olumsuz tutumları nedeniyle ataletle uğramıştır (Winsor, Ogao, & Al-Tawy, Talks between Sudan's warring sides fall apart, 2023). Sudan Silahlı Kuvvetleri Sudan'ın güçlü paramiliter grubu olan Hızlı Destek Güçleri ile yapılan görüşmelere katılımını, RSF'nin "anlaşmanın herhangi bir koşulunu uygulama konusunda kararlı olmaması ve ateşkesi sürekli ihlal etmesi" nedeniyle askıya alma kararını duyurdu. Çatışma bölgelerinde en çok görülen durumlardan biri budur: Taraflar birbirini suçlayarak görüşmelerin askıya alındığını ilan edebilmektedirler.

ABD, Suudi Arabistan ve BM'nin çabaları devam ediyor. Taraflar masaya oturma konusunda olumlu beyanda bulunmaktalar. Ancak çatışmalarda tarafları masaya oturmak zor olduğu gibi onları masada tutmak daha zor olabilir. Sudan krizinde de görüldüğü üzere taraflar birbirlerini suçlamaya çok eğilim göstermektedirler. Çünkü kendilerince sahada kazandıklarını masada kaybetmek istememektedirler. Tabii bu aşama dış aktörlerin etkisi yoğun olarak görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri yakın zamanda Sudan'da Yaşam Kurtarma ve Barışı Geliştirme İçin Uyumlu Grubu'nu küresel eylemi koordine etmek ve ateşkes ve tam insani erişimi güvence altına almak için kurmuştur. Girişim insani fonlara küçük bir destek sağladı ve çok sınırlı yardım erişimi açtı, ancak acil durumun ölçeğine yakın bile değil (United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs, 2024).

Komşu devletler de çatışmadan en çok etkilenen aktörler olduklarından çatışmayı durduracak pozisyon almak da istemektedirler. Mısır'ın Sudan'daki çatışmayla ilgili endişelerine rağmen, bu krizin Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin krizin patlak vermesinden sonra arabulucu rolü oynama arzusunu dile getirmesiyle, kendisini uluslararası sahnede önemli bir lider olarak konumlandırması için potansiyel bir fırsat olarak görenler olmuştur (Basher, Al-Sharif, & Cafiero, 2023). Washington, Moskova ve Arap başkentlerinin Sisi'yi Sudan'daki iki taraf arasındaki çatışmayı azaltmada yapıcı bir rol oynayabilecek bir lider olarak görmesi muhtemel bir durumdur.

UNHCR, Afrika Birliği (African Union, 2023), Avrupa Birliği (European Union, 2024), UNICEF (UNICEF, 2023), Arab League (African News, 2023) gibi uluslararası kuruluşlar da Sudan'da insani yardım için faaliyette bulunmaktalar. Ancak sadece Sudan değil böyle büyük rakamlara ulaşan felaketlerde yardımlar her zaman yetersiz kalmaktadır. BM İnsani ve Acil Durum Yardım Şefi, Sudan'daki durumu "yakın tarihin en kötü insani kabuslarından biri" olarak niteledi (Ogao, 2023).

Savaşın pençesindeki Sudan'da sivilleri kim koruyacak? Kilit soru bu? Uluslararası kamuoyu bu tür çatışmalarda maalesef yeterince etkili olamıyor. Bunu geçmişte çatışmalardan görmekteyiz. Ne bölgesel, ne uluslararası kurum veya kuruluşlar ya da tekil olarak devlet başarısız oluyor. Sudan'ın da istisna olmadığı görülmektedir. Ayrıca bu kadar yoğun bir çatışmanın kitlesel iç ve dış göçü tetiklediği de bu makaledeki araştırmadan çıkarılmıştır. Dolayısıyla daha fazla sayıda mülteci, sivil aktörlerin desteği ve mültecilere yardım yaklaşımları merkezli demokratik bir geçiş yoluyla döngüsel şiddetten kurtulma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 8 Mart 2024'te BM Güvenlik Konseyi, Sudan'daki şiddetin derhal durdurulmasını talep eden bir karar aldı. Kısa bir süre sonra Sudan Silahlı Kuvvetleri, Libya ve Türkiye'nin arabuluculuğunda Hızlı Destek Güçleri ile dolaylı görüşmelere başladı.

Ancak Afrika kıtası dünyanın gözlerinden uzak kalmaya devam ediyor. En çok çocuğun yerinden edildiği, yıllardır kronik bir şekilde iç savaşlara maruz kalan ve bölünen bir ülke olmasına rağmen Sudan'a yeterince ne yardım yapıyor ne de müdahale etmektedir.

SONUÇ

Dünyadaki diğer tüm krizlerden çok daha hızlı bir şekilde en büyük ve en tehlikeli insani acil duruma ev sahipliği yapan Sudan silahlı çatışmaların bir ülkeyi nasıl olumsuz etkileyeceğini gösteren önemli bir örnek oldu. Bu iç savaş sadece iki silahlı grup arasında değil; aynı zamanda Sudan halkına, devletin bütün kurumlarına karşı bir savaş çünkü Sudan bütün bir şekilde bu çatışmadan etkilenmektedir. Özellikle Sudan gibi temel kurumların ve demokrasinin zayıf olduğu ülkeler silahlı çatışmalardan çok daha fazla etkilenmektedir. Demokratik yapı ve kurumların zayıf olması hem çatışmanın sebebi olurken hem de onlara ağır darbe vurmaktadır. Sudan'daki çatışmadan çıkarılacak önemli bir sonuç da Gazze ve Ukrayna'dan daha büyük ölçekte olsa da az ilgi çekmesinin nedeni olabilir. Çatışmalarda dünya kamuoyu ve basının etkisi burada görülüyor. Ayrıca coğrafi olarak Batı dediğimiz bölgeye uzaklık da çatışmaları Sudan'da olduğu çatışmaları durumu etkileyen bir durum hâline alıyor. Ayrıca Sudan'da Ukrayna'da Rusya ve Gazze'de İsrail gibi güçlü aktörlerin yer almaması da bu durumu etkilemektedir. Mozambik ve Sudan gibi ülkelerde kalıcı Rus karakolları kurulması ihtimali konusunda görüşmeler sürmektedir. (Russell & Pichon, 2019) Sudan'da siyasi belirsizlik yanında ordu-sivil ve bunun yanında ordu içerisindeki güç mücadeleleri ülkeyi politik olarak bir kaosa ve bir iç savaşa yönlerecektir. İç savaş, halkın temel ihtiyaçlara yönelik gereksinimi arttırmakta ve halk da protestolarını sıklaştırmaktadır. Sudan, uzun süren çatışmaların sonuçlarıyla boğuşurken, yerinden edilmiş nüfusun durumu, siyasi çalkantıların geniş kapsamlı etkilerinin bir kanıtı olarak karşımıza çıkıyor. Siyasi çalkantılar, çatışmalar, yerinden edilmiş insanlar arasındaki bağın en çarpıcı örneklerinden biri olarak Sudan'ı gösterebiliriz. Çatışmanın ve ardından gelen insani krizin kalıcı mirası, hem Sudan sınırları içinde hem de ötesinde mülteci akınlarına yol açtı. Çatışma zamanlarında yerinden edilmenin doğası, şiddetten etkilenenler için uzun vadeli çözümler üreten bir çerçeve öngörürken insani ihtiyaçları ele almakta zorluk yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

- African News. (2023, Mayıs). *Arab League begins negotiations between Sudan's warring sides*. African News: <https://www.africanews.com/2023/05/07/arab-league-begins-negotiations-between-sudans-warring-sides/> (Erişim Tarihi: 28.10.2024)
- African Union. (2023, Mayıs). *African Union Condemns Violence in Sudan, Calls for Humanitarian Ceasefire and Urges Coordinated International Support to the Sudanese People Amidst Armed Confrontation*. African Union: <https://au.int/en/pressreleases/20230502/african-union-condemns-violence-sudan-calls-humanitarian-ceasefire-and-urges> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Al Jazeera. (2023, Haziran 3). *Sudan army brings in reinforcements as it battles RSF in Khartoum: Humanitarian Crises*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/3/sudan-army-brings-in-reinforcements-as-it-battles-rsf-in-khartoum> (Erişim Tarihi: 12.12.2024)
- ARUKWE, N. O. (2023, Ağustos 5). *Russia's Growing Military in Africa: Economic Partnership or Colonial Pillage?* *Springer, 61*, s. 489-500.
- BALCI, Meral & ATAKAN Büyükdağ. (2018). *America's Middle East Oil Policies Until the 1979 Crisis*. Ahmet Oğuz içinde *Global and Regional Studies in terms of Economical and Social Issues*. (s. 65-108). Almatı. Al-Farabi Kazakh National University.

- BALCI, Meral & CEREN Ece Göcen. (2018) Challenges in Migration Crisis and Racism in the European Union. Bora Yenihan, Doğa Başar Sariipek, Gökçe Cerev içinde *A Critical Review of Social Sciences Theory and Practice*. (s. 587-594). India. Fontpage.
- BASHER, Y., AL-SHARİF, W., & CAFİERO, G. (2023, Mayıs). *Sudan's Armed Conflict and Humanitarian Crisis*. Carnegie Endowment: <https://carnegieendowment.org/sada/2023/05/sudans-armed-conflict-and-humanitarian-crisis?lang=en> (Erişim Tarihi: 13.10.2024)
- BELMADİ, S., & KADRİ, H. (2024). The Conflict over Resources in Sudan between Major Powers - Economic Impacts and Geopolitical Consequences. *Sofiane Belmadi, Hichem Kadri, "The Conflict over Resources in Sudan between Major Powers - Economic Journal Of North African Economies, 20(34)*, s. 119-136.
- BENDAVID, E., BOERMA, T., AKSEER, N., LANGER, A., MALEMBAKA, E. B., OKİRO, E. A., . . . BHUTTA, Z. A. (2021, Şubat 27). n Bendavid, Ties Boerma, Nadia Akseer, Ana Langer, Espoir Bwenge Malembaka, Emelda A Okiro, Paul H Wise, Sam Heft-Neal, RobertThe effects of armed conflict on the health of women and children. *Lancet, 397(10237)*, s. 522-32.
- CASTLES, S., & MILLER, M. J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Center for Disaster Philanthropy. (2023). Sudan Humanitarian Crisis. Sudan Humanitarian Crisis, Center fo<https://disasterphilanthropy.org/disasters/sudan-humanitarian-crisis/> (Erişim Tarihi: 24.10.2024)
- ÇINAR, H. Y., & ÖZER, A. (2023). Internal and External Factors behind the Instability in Sudan. *Perception, XXVIII(2)*, s. 173-193.
- Daly, S. (2023). *Russia's influence in Africa: A security perspective*. Atlantic Council. Africa Center.
- D'ORSİ, C. (2023, Mayıs 11). *Sudan refugee crisis: aid agencies face huge challenges as hundreds of thousands flee violence*. The Conversation: Sudan refugee crisis: aid agencies fa<https://theconversation.com/sudan-refugee-crisis-aid-agencies-face-huge-challenges-as-hundreds-of-thousand-flee-violence-205217> (Erişim Tarihi: 10.10.2024)
- European Union. (2024). *Sudan*. European Union: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/africa/sudan_en (Erişim Tarihi: 12.8.2024)
- FERRAGAMO, M., & ROY, D. (2024, Haziran 26). *What is the extent of Sudan's humanitarian crisis?*. Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/in-brief/what-extent-sudans-humanitarian-crisis> (Erişim Tarihi: 1.10.2024)
- GAASBEEK, T. (2024, Mayıs). From Hunger to Death: An estimate of excess mortality in Sudan, based on currently available information. *Clingendael*.
- HAMPSON, F. O., CROCKER, C. A., & AALL, P. R. (2007). Negotiation and international conflict. C. Webel, & J. Galtung içinde, *Handbook of Peace and Conflict Studies* (s. 35). New York: Routledge.
- HASEGAWA, Y. (2007, Mart). Is a human security approach possible? Compatibility between the strategies of protection and empowerment. *Journal of Refugee Studies, 20(1)*, s. 1-20.
- International Crisis Group. (2017). *China's Foreign Policy Experiment in South Sudan*. International Crisis Group.

- JOHNSON, D. H. (2023, 4 26). The Long History of Civil War in Sudan. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2023/apr/26/the-long-history-of-civil-war-in-sudan> (Erişim Tarihi: 16.10.2024)
- KALDOR, M. (2006). *New&Old Wars*. Cambridge: Cambridge Press.
- KINGSBURY, D., MCKAY, J., HUNT, J., MCGİLLİVARAY, M., & CLARKE, M. (2008). *International Development: Issues and Challenges*. New York: Palgrave Macmillan.
- MANSFIELD, E. D., & SNYDER, J. (2005). *Electing to Figh: Why Emerging Democracies Go to War?* Cambridge: MIT Press.
- MOHAMED, A., & HOMEİDA, A. (2024). Hunger in the shadow of conflict: analyzing malnutrition and humanitarian challenges in Sudan. *Conflict and Health*, 18(50).
- MUSSO, G. (2011). *From one Sudan to two Sudan: from war to peace*. Institute for political and International Studies.
- OGAO, E. (2023, Ekim 25). *Sudan now one of the 'worst humanitarian nightmares in recent history'*. ABC News: <https://abcnews.go.com/International/sudan-now-worst-humanitarian-nightmares-recent-history/story?id=104173197> (Erişim Tarihi: 11.10.2024)
- Operation Broke Silence. (2024, Eylül). *Sudan Crisis 2024 - What You Need To Know*. Operatin Broke Silence, "Sudan Crisis 2024 - What You N<https://operationbrokensilence.org/blog/sudan-crisis-2024-what-you-need-to-know> (Erişim Tarihi: 15.9.2024)
- Reuters. (2023, Mayıs 19). *More than 1 million people displaced by Sudan crisis, UN refugee agency says*. Reuters: <https://www.reuters.com/world/africa/more-than-1-mln-people-displaced-by-sudan-crisis-un-refugee-agency-2023-05-19> (Erişim Tarihi: 13.9.2024)
- Reuters. (2024). *Sudan cemeteries swell with fresh graves as hunger and disease spread*. Reuters. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/sudan-politics-hunger-graves/#:~:text=Satellite%20images%20reveal%20dozens%20of,three%20months%2C%20the%20images%20show> (Erişim Tarihi: 11.9.2024)
- Rohit. (2023). *UN's Sudan Mission Extended for Six Months as Conflict Worsens*. News 18: <https://www.news18.com/world/uns-sudan-mission-extended-for-six-months-as-conflict-worsens-7987939.html> (Erişim Tarihi: 15.10.2024)
- RUSSELL, M., & PİCHON, E. (2019). *Russia in Africa: A new arena for geopolitical competition*. European Parliamentary Research Service.
- SAPRE, A. A., & SİNGH, S. (2024). Abhilash. Between war and peace: Exploring the role of refugee law in the context of Sudan political conflict. *International Migration*(62), s. 41-56.
- Save the Children. (2023, Kasım 28). *Sudan: About 7,600 children fleeing homes daily in world's largest child displacement crisis*. Save the Children: Save the Children. <https://www.savethechildren.net/news/sudan-about-7600-children-fleeing-homes-daily-world-s-largest-child-displacement-crisis>, (Erişim Tarihi: 14.11.2024)

- SİNGER, P. W. (2007). *Corporate Warriors: the Rise of the Privatized Military Industry*. Cornell University Press.
- SOLİMANO, A. (2010). *International Migration in the Age of Crisis and Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sudan Tribune. (2024, Eylül 30). *China controls 75% of oil investment in Sudan*. Sudan Tribune: <https://sudantribune.com/article58100/> (Erişim Tarihi: 13.10.2024)
- TAŞKIN, Burcu, 2018, Dünya Siyaseti Afrika 5. İsmail Ermağan içinde, Afrika'da Azınlıklar, Topluluklar Ve Siyasal Temsiliyet (s. 157-196), Nobel Akademik Yayıncılık.
- UCDP. (2024). Sudan. <https://ucdp.uu.se/country/625> (Erişim Tarihi: 18.12.2024)
- UNHCR. (2024). *Operational Data Portal*. UNCHR: <https://data.unhcr.org/en/situations/sudansituation> (Erişim Tarihi: 25.9.2024)
- UNICEF. (2023, Mayıs). *Sudan latest: Over 100,000 have now fled says UNHCR*. UNICEF: <https://news.un.org/en/story/2023/05/1136292> (Erişim Tarihi: 23.9.2024)
- United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs. (2024). *Joint Statement From the Alps Group on Progress In Addressing The Crisis in Sudan*. United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs: <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2024/9/14/14-9-2024-uae-alps> (Erişim Tarihi: 1.9.2024)
- United Nations. *Internally Displaced Persons*. <https://data.unhcr.org/en/country/sdn> (Erişim Tarihi: 14.11.2024)
- UNOCHA. (2024). *Sudan*. UNOCHA: <https://www.unocha.org/sudan> (Erişim Tarihi: 12.10.2024)
- UYAR, C. (2023). *Asya Pasifik'te Büyük Güçlerin Mücadelesi: Koreler Arası Çatışmada Dış Aktörler*. Çanakkale: Holistence Publications.
- WINSOR, M., OGAO, E., & AL-TAWY, A. (2023, Mayıs 31). *Talks between Sudan's warring sides fall apart*. ABC News: <https://abcnews.go.com/International/sudan-talks-fall-apart/story?id=99718309> (Erişim Tarihi: 14.11.2024)
- WINSOR, M., OGAO, E., & AL-TAWY, A. (2023, Mayıs 31). *What is happening in Sudan?*. <https://abcnews.go.com/International/sudan-talks-fall-apart/story?id=99718309> (Erişim Tarihi: 13.10.2024)
- World Food Programme. Sudan. <https://www.wfp.org/emergencies/sudan-emergency> (Erişim tarihi: 11.10.2024)
- YIGZAW, G. S., & ABİTEW, E. B. (2019). Causes and impacts of internal displacement in Ethiopia. *African Journal of Social Work*, 9(2), s. 32-41.
- YİĞİT UYAR, M. H. & ALTINTOP, A. K. (2023) Introduction to Migration Studies. M. H. Yiğit Uyar, A. K. Altıntop & Y. Onay içinde, Migration Studies: Euroasian Perspectives, (s. 6). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.